

УДК 005.72:334.012.72:663.25

DOI: 10.18524/2413-9998/2019.3(43).183718

В. М. Стремядін,

аспірант кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної та інноваційної
діяльності

Одеський національний політехнічний університет,
проспект Шевченка, 1, м. Одеса, 65044. Україна
e-mail: vstrempiadin22@gmail.com

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ВИНОРОБНИМИ КОМПЛЕКСАМИ

У статті розглядається об'єктивна необхідність підвищення економічної ефективності територіальних виноробних комплексів і вирішуються задачі, що пов'язані з вибором конкурентоспроможної моделі економіки, яка дозволяє максимально використовувати наявний потенціал. Кластерні принципи організації, що успішно доказали свою результативність у всьому світі, можуть стати оптимальним рішенням поставленої проблеми. На основі проведеного аналізу, що успішна реалізація кластерних технологій можливо тільки завдяки сумісних зусиль бізнесу і держави. Механізм кластерних технологій для підвищення конкурентоспроможного потенціалу виноробства необхідно формувати як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні влади.

Кластерні технології забезпечують підприємствам переваги над більш ізольованими конкурентами. Такі технології створюють доступ до більшої кількості постачальників і послуг підтримки, які адаптовані до вимог споживачів.

Для територій кластери, як показано у статті, стали своєрідними центрами інноваційного розвитку, на базі яких здійснюється структуризація економічного простору і вирішуються соціально-економічні проблеми населення.

Ключові слова: виноробство; кластер; ефект; розвиток; комплекс; регіон; інтеграція.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна має великомасштабний промисловий та інтелектуальний потенціал, який за часів адміністративно-планової системи не використовувався належним чином. Згодом проблема підвищення конкурентоспроможності придбали для України ключове значення. Експортна спеціалізація країни за останні роки практично не змінилася і

зберегла свою специфічно сировинну орієнтацію. Українські товаровиробники в більшості галузей досі не змогли повністю адаптуватися до умов підвищеної конкуренції як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

У нових умовах формування ринкової економіки і конкуренції в системі міжнародного поділу праці вирішальною і своєчасною стає інформація про ситуацію в інших країнах, науково осмислюються шляхи ефективного включення національної економіки в світові відтворювальні мережі. Слід зазначити, що за останні двадцять років українська наука і органи управління країни в основному зуміли подолати труднощі перебудови економіки і змогли озброїти національні і територіальні установи теоретичним і практичним інструментарієм, необхідним для підвищення конкурентоспроможності країни та окремих територій.

Був врахований досвід сусідніх європейських країн щодо необхідності поетапного застосування кластерної політики заради підвищення конкурентоспроможності окремих галузей і країни в цілому, а також щодо розробки стратегії інноваційного розвитку територій та заохочення кластерних ініціатив «знизу», тобто від імені приватних підприємців, місцевої влади та інших активістів [5, с. 23–28]. Однак розробники української стратегії кластеризації не пішли по шляху простого копіювання зарубіжних методик, а зуміли вдало адаптувати відомі методи кластерної політики до своєї територіальної структури господарювання та свого менталітету [4, с. 56-70].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика впровадження кластерних технологій у вітчизняну практику за останні двадцять років достатньо освітлена в українських наукових джерелах. Так до проблеми формування кластерів звертаються слідуючи вчені: Булеєв І. П. [4], Войнаренко М. П. [4], Захарченко В. І. [2;5], Крисанов Д. [6], Меркулов М. М. [5], Осипов В. М. [2], Оскольський В. В. [8], Соколенко С. [9], Чужиков В. [10], та ін. Окремі дослідники звертались до використання кластерної технології у виноробстві: «Надзвичайно важливих для нашої країни міг би бути досвід Євросоюзу в організації харчових

кластерів (лікеро-горілочних, м'ясо-молочних, виноробних, цукрових), створення яких необхідно пов'язувати з введенням висококонкурентних технологій і європейських стандартів управління якістю» [10, с. 91]. Але можливо рахувати недостатнім накопичений досвід впровадження кластерних технологій у виноробну галузь нашої країни.

Постанова завдання. Метою цього дослідження є аналіз управлінських та організаційних засад використання кластерних технологій в управлінні виноробними підприємствами України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виноробна галузь у тому числі забезпечує продовольчу безпеку держави та є важливим виробником споживчої продукції, а негативні економічні фактори у галузі здійснюють значний вплив не тільки на вітчизняний АПК, але і на економіку в цілому. Скорочення обсягів виробництва і погіршення фінансового стану АПК можуть привести як до продовольчої кризи країни, так і до втрати основного доходу сільських жителів, збільшення соціальної напруженості.

Відправним моментом побудови раціональної системи управління є теоретичне обґрунтування об'єктів управління. Галузевий склад виноробного комплексу, як правило, розглядається виходячи з принципів агрегування, заснованих на функціональних зв'язках, тобто потоках матеріально-речових ресурсів, послуг та інформації. Однак такий підхід не завжди обґрунтований. Крім функціональних, слід враховувати синергетичні, або системні зв'язки, а також зв'язку розвитку і управління.

Існує необхідність у виборі критеріїв визначення складу комплексу об'єкта управління на основі наукового аналізу технологічних, економічних, організаційно-управлінських та соціальних зв'язків, які є деталізацією функціональних, синергетичних зв'язків і зв'язків розвитку та управління.

З позиції управління найбільш прийнятний аналіз зв'язків за характером взаємодії виробника і споживача: прямі, зворотні і опосередковані (непрямі) зв'язки. Прямі зв'язки являють собою відносини між безпосередньо беручими участь в процесі виробництва вина підприємствами і організаціями, коли результати ді-

яльності виробника надходять до споживача і беруть участь в подальшому процесі виробництва кінцевої продукції виноробного комплексу.

Основною метою управління є економічний розвиток і підвищення ефективності виробництва виноробної продукції, можна виділити економічні, організаційно-господарські, техніко-технологічні, соціальні, природні.

Найбільш взаємопов'язані перші дві групи. Економічні чинники обумовлені загальними макроекономічними деформаціями господарського механізму і слабкою роллю держави в його регулюванні або використанні неринкових методів цього регулювання. Проявом таких деформацій виступають цінової диспаритет, який в поєднанні з недосконалістю податкової системи і кредитно-фінансового механізму породжує негативні наслідки в розвитку всієї виноробної сфери.

Для успішної реалізації стратегія розвитку території та стратегія розвитку окремих кластерних систем повинні бути взаємно погоджені. При розвитку кластерної системи влада і бізнес повинні грати різні, але взаємодоповнюючі ролі.

Адаптацією кластерного підходу може служити створення кластерної системи при сприянні вертикально інтегрованих бізнес-груп, тобто розвиток кластерної системи і вертикально-інтегрованих підприємств доповнює один одного [3, с. 31].

Кластерний підхід не вступає в конфлікт з завданнями розвитку вертикальних корпорацій, що і є головною мотивацією для об'єднання підприємств в кластер.

Існує ряд умов, які як сприяє, так і перешкоджає розвитку кластерної системи на території: 1) існування технологічної та наукових інфраструктур, кадрів – позитивні фактори; 2) низька психологічна готовність до кооперації, низький рівень розвитку асоціативних структур (торгових палат, промислових асоціацій), які не справляються із завданням вироблення і просування пріоритетів і інтересів бізнесу, відносно короткостроковий горизонт планування – стримуючі фактори розвитку кластерної системи [1, с. 390].

Аналіз сьогоденішнього стану промислової інтеграції в розвинених країнах свідчить про існування багатьох форм зв'язку між сферами виробництва, переробки та реалізації продукції, які формувалися протягом тривалого періоду. Організаційні методи промислової координації проявляються в розвитку вертикальної інтеграції і укладанні контрактних угод різного роду при збереженні господарської та юридичної самостійності. У цьому контексті Чужиков В. і Лукьяненко О. відмічають: «Успішність функціонування сучасного кластеру багато в чому залежить від адаптивності або не адаптивності відповідних векторів розвитку, які можуть або підсумувати синергетичний ефект, або приводити до руйнування хоча і інноваційної, але ж все-таки ризикової моделі господарювання» [10, с. 87].

В умовах ринкової економіки виникає безліч проблем, пов'язаних з функціонуванням інтегрованих і квазіінтегрованих структур у виноробному комплексі, мають велике методологічне та прикладне значення. Необхідність підвищення економічної ефективності виноробних промислових комплексів ставить перед територіями нові завдання, перш за все пов'язані з вибором конкурентоспроможної моделі регіональної економіки, що дозволяє максимально використувати наявний потенціал [9, с. 115119].

У дослідженні тенденцій розвитку інтегрованих форм господарювання особливої актуальності набувають питання, що відображають вплив різних форм і типів інтеграції на економічне зростання, стійкість економічного розвитку, конкурентоспроможність продукції виноробства. Відображаючи еволюцію розвитку інтегрованих структур, слід особливу увагу приділити організації кластерних структур у виноробній галузі [7, с. 30], показати ефективність їх функціонування, завдання становлення в регіоні. Дослідження даної проблеми відіграє велику роль в обґрунтуванні економічної політики держави, при вдосконаленні інституційної основи переробної (виноробної) промисловості в сприянні розвитку більш ефективних форм інтеграції.

Згідно з дослідженнями основоположника кластерного підходу до теорії конкурентних переваг М. Портера, фірми галузей, що

мають незаперечні конкурентні переваги всередині країни (або в міжнародних масштабах), зазвичай не безсистемно розкидані по території країни. Конкурентні фірми розповсюджують свій вплив на суб'єктів ринку, з якими вони знаходяться в взаємодії: постачальників, споживачів і конкурентів. У свою чергу, підвищення конкурентоздатності цих фірм благотворно впливає на діяльність і статус конкурентності фірми-лідера. Підсумком такої взаємодії є формування кластера, тобто спільноти фірм тісно пов'язаних галузей, взаємно сприяють зростанню конкурентоспроможності один одного.

Виноробний кластер являє собою інноваційно спрямовану, територіально локалізовану інтегровану структуру з елементами мережевої організації, організовану на основі виноробного виробництва, що включає різні сфери АПК, що входять в технологічний ланцюжок створення доданої вартості.

В цілому виноробні промислові кластери не є повноцінними кластерними структурами, формуються повільно, видимі результати досягаються лише через кілька років. Подібні структури не дозволяють здійснити прорив у сфері виноробства, але мають велике значення при проведенні ефективної політики зайнятості на регіональному рівні та розширення податкової бази. Також до переваг кластерів у сфері виноробного виробництва можна в повній мірі віднести реалізацію конкретних переваг регіону з виробництва продуктів харчування, пов'язаних з географічним розташуванням, кліматом, великими зонами агропромислового виробництва регіонів тощо, можливостей, властивих їм як інтегрованій системі, спрямованій на вдосконалення техніки і технологій. Взаємодія елементів кластера відбувається за допомогою обміну товарами, технологіями, інформацією, послугами тощо.

Учасниками виноробного кластеру можуть бути: сільськогосподарські підприємства (постачальники сировини); підприємства сільськогосподарського машинобудування (постачальники обладнання); переробні підприємства харчової промисловості; агропромислові інтегровані комплекси (корпорації); консалтингові організації; наукові інститути; освітні заклади; законодавчі

інститути; органи влади; фінансові інститути. Але Крисанов Д. і Удова Л., аналізуючи процес кластеризації в АПК, попереджають про наяву такого негативного явища як «інтуїтивна неформальна кластеризація» – стихійне створення власних постачально-виробничо-збутових ланцюгів [6, с. 71].

Основні проблеми, що перешкоджають масштабному та ефективному застосуванню кластерних технологій: недолік інформованості представників органів виконавчої влади та бізнесу в питаннях застосування кластерного підходу; відсутність державної політики, що забезпечує системний підхід і організацію взаємодій різних рівнів виконавчої влади при реалізації кластерних проєктів і, як наслідок – відсутність організаційної та фінансової підтримки кластерних ініціатив; відсутність ефективної методологічної бази, що забезпечує застосування кластерних організаційних технологій; недолік підготовлених фахівців з питань застосування кластерних організаційних технологій; недостатній рівень розвитку субконтрактації і аутсорсингу [8, с. 10].

Реалізація кластерного підходу вимагає державної підтримки на різних рівнях, в залежності від значимості кожного конкретного кластерного проєкту. З огляду на ситуацію, що в Україні модель управління, саме органи виконавчої влади територій повинні стати основними ініціаторами кластерних проєктів [2, ч. 1, с. 86].

Отже, до найбільш значущим перевагам кластерних організаційних технологій можна віднести те, що вони: 1) являють собою найбільш ефективний інструмент для підвищення внеску малого бізнесу в конкурентоспроможність територій, розвитку приватно-підприємницької ініціативи в інноваційній та науково-виробничій сфері; 2) мають ключові значення для підвищення експортного потенціалу малого бізнесу, поліпшення експортно-імпортного балансу територій, функціонування кожного окремого малого підприємства – учасника кластерного проєкту; 3) забезпечують об'єднання зусиль підприємців та органів влади для вирішення соціально-економічних завдань і являють собою один з найбільш ефективних механізмів приватно-державного партнерства; 4) мають високий потенціал для застосування при формуванні особли-

вих економічних зон усіх видів. Зокрема, що формуються в рамках кластерних проектів мережі гнучко спеціалізованих малих підприємств-субконтракторів – повинні стати важливим фактором для залучення інвестицій в складальні виробництва при формуванні промислово-виробничих особливих економічних зон.

Висновки та пропозиції. Таким чином, організація інтегрованих структур на базі кластерного підходу може значно поліпшити інвестиційний клімат галузей, пов'язаних з виробництвом виноробної продукції, стимулювати інноваційні процеси і, тим самим, підвищити конкурентоспроможність виноробної галузі. У багатьох регіонах України є передумови до створення територіально-виробничої структури, яка заснована на взаємодії науково-освітньої сфери, підприємств виноробної галузі, торгівлі, сфери обслуговування та держави. Крім того, співпраця з агропідприємствами буде вигідним і корисним для науково-освітніх установ регіону, а постійний моніторинг підприємств з боку держави спричинить за собою підвищення ефективності державної регіональної політики.

Дослідження з використання кластерних технологій проведено у межах використання НДР: «Організаційне проектування інтеграційних бізнес-структур в національній економіці» (№ ДР 0118 У 007238).

Список використаної літератури

1. Горетов И.Н. Кластерные технологии в управлении АПК. *Вестник Чувашского университета*. 2009. № 1. С. 388-392.
2. Захарченко В.И., Осипов В.Н. Кластерная форма территориально-производственной организации: моногр. Одеса: Фаворит, 2010. Ч. 1. 122с., Ч. 2. 236с.
3. Захарченко В.И., Стремядин В.М. Проектування інтеграційних бізнес-структур у сучасному промисловому виробництві України: моногр. Одеса: Наука і техніка, 2016. 152с.
4. Кластери в економіці України: монографія. За ред. М.П. Войнарєнка. Хмельницький: ХНУ, ФОП Мельник А.А., 2014. 1085с.
5. Кластеризація транскордонного співробітництва у контексті євроінтеграції України: моногр. / За ред. В.І. Захарченко. Одеса: Бахва, 2017. 100с.
6. Крисанов Д., Удова Л. Кластеризация экономической деятельности и обслуживание как инструмент устойчивого развития сельских территорий. *Экономика Украины*. 2009. №10. С. 69-74.

7. Осипов В.М., Осипова Л.А. Виноградарство та виноробство України. Сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку. *Економіст*. 2015. № 5. С. 25-31.
8. Оскольский В.В. Кластеризация – весомый фактор повышения конкурентоспособности экономики Украины. *Экономика Украины*. 2014. №11. С. 4-16.
9. Соколенко С.І. Кластеры в глобальной экономике. Київ: Логос, 2004. 848с.
10. Чужиков В.И., Лукьяненко О.Д. Кластерная политика Европейского союза. *Экономика Украины*. 2013. №2. С. 81-91.

Стаття надійшла 15.10.2019 р.

В. Н. Стремядин,

аспирант кафедры менеджмента
внешнеэкономической и инновационной
деятельности Одесский национальный
политехнический университет,
проспект Шевченко, 1, г. Одесса, 65044. Украина
e-mail: vstreminad22@gmail.com

СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЛАСТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ ВИНОДЕЛЬЧЕСКИМИ КОМПЛЕКСАМИ

В статье рассматривается объективная необходимость повышения экономической эффективности территориальных винодельческих комплексов и решаются задачи, связанные с выбором конкурентоспособной модели экономики, которая позволяет максимально использовать имеющийся потенциал. Кластерные принципы организации, успешно доказали свою результативность во всем мире, могут стать оптимальным решением поставленной проблемы. На основе проведенного анализа, успешная реализация кластерных технологий возможно только благодаря совместных усилий бизнеса и государства. Механизм кластерных технологий для повышения конкурентоспособного потенциала виноделия необходимо формировать как на общегосударственном, так и на местном уровне власти.

Кластерные технологии обеспечивают предприятиям преимущества перед более изолированными конкурентами. Такие технологии создают доступ к большому количеству поставщиков и услуг поддержки, которые адаптированы к требованиям потребителей.

Для территорий кластеры, как показано в статье стали своеобразными центрами инновационного развития, на базе которых осуществляется структурирование экономического пространства и решаются социально-экономические проблемы населения.

Ключевые слова: виноделие; кластер; эффект; развитие; комплекс; регион; интеграция.

V. N. Stremiadin,

graduate student of the department of management
foreign economic and innovative
activities

Odessa national polytechnic university

Shevchenko Avenue, 1, Odessa, 65044. Ukraine

e-mail: vstremiadin22@gmail.com

MODERN FEATURES FOR USE IN CLUSTER MANAGEMENT TECHNOLOGIES IN WINE COMPLEXES

The article discusses the objective need to increase the economic efficiency of territorial wine-making complexes and solves the problems associated with the selection of a competitive model of the economy that allows maximum use of the available potential. Cluster principles of the organization, have successfully proven their effectiveness around the world, can be the best solution to the problem. Based on the analysis, the successful implementation of cluster technologies is possible only thanks to the joint efforts of business and the state. The mechanism of cluster technologies to increase the competitive potential of winemaking must be formed both at the national and local levels of government.

Cluster technologies provide enterprises with advantages over more isolated competitors. Such technologies provide access to more suppliers and support services that are tailored to customer requirements.

For territories, clusters, as shown in the article, have become original centers of innovative development, on the basis of which the economic space is structured and the socio-economic problems of the population are solved.

For territories, clusters, as shown in the article, have become original centers of innovative development, on the basis of which the economic space is structured and the socio-economic problems of the population are solved.

Keywords: winemaking; cluster; effect; development; complex; region; integration.

References

1. Goretov, I. N. (2009). Klasternye tekhnologii v upravlenii APK [Cluster technologies in the management of agriculture]. Vestnik Chuvashskogo universiteta. – Chuvash University Bulletin, 1, Pp. 388-392. [In Russian].
2. Zakharchenko, V. I. & Osipov, V. N. (2010). Klasternaia forma territorialno-proizvodstvennoi organizatsii: monohr. [Cluster form of territorial production organization: monogr.]. Odesa: Favorit. [In Russian].
3. Zakharchenko, V. I. & Stremiadin, V. M. (2016). Proektuvannia integratsiinykh biznes-struktur u suchasnomu promyslovomu vyrobnytstvi Ukrainy: monohr. [Designing integration business structures in modern industrial production of Ukraine:

- monogr.]. Odesa: Nauka i tekhnika. [In Ukrainian].
4. Voinarenko, M. P. (Ed.). (2014). Klasteri v ekonomitsi Ukrainy: monohrafiia [Clusters in the economy of Ukraine: monograph]. Khmelnytskyi: KhNU, FOP Melnyk A.A. [In Ukrainian].
  5. Zakharchenko, V. I. (Ed.). (2017). Klasteryzatsiia transkordonnoho spivrobotnytstva u konteksti yevrointehratsii Ukrainy: monohr. [Clusterization of cross-border cooperation in the context of Ukraine's European integration: monogr.]. Odesa: Bakhva. [In Ukrainian].
  6. Krisanov, D. & Udova, L. (2009). Klasterizatsiia ekonomicheskoi deiatelnosti i obsluzhyvanie kak instrument ustoichivogo razvitiia selskikh territorii [Clustering of economic activity and service as a tool for sustainable development of rural territories]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, 10, Pp. 69-74. [In Russian].
  7. Osipov, V. M. & Osipova, L. A. (2015). Vynohradarstvo ta vynorobstvo Ukrainy. Suchasnyi stan, problemy, tendentsii rozvytku [Viticulture and winemaking in Ukraine. Current status, problems, development trends]. *Ekonomist. – Economist*, 5, Pp. 25-31. [In Ukrainian].
  8. Oskolskyi, V. V. (2014). Klasterizatsiia – vesomyi faktor povysheniia konkurentosposobnosti ekonomiki Ukrainy [Clustering is a significant factor in improving the competitiveness of Ukraine's economy]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, 11, Pp. 4-16. [In Russian].
  9. Sokolenko, S. I. (2004). Klasteri v hlobalnii ekonomitsi [Clusters in the global economy]. Kyiv: Lohos. [In Russian].
  10. Chuzhikov, V. I. & Lukianenko, O. D. (2013). Klasternaia politika Evropeiskogo soiuzu [Cluster policy of the European Union]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, 2, Pp. 81-91. [In Russian].